

Lýðheilsuvísar eftir heilbrigðisumdæmum á Íslandi

Hvers vegna lýðheilsuvísar?

Lýðheilsuvísar eru safn mælikvarða sem gefa vísbendingar um heilsu og líðan þjóðarinnar. Birting lýðheilsuvísa eftir heilbrigðisumdæmum á Íslandi er liður í því að veita yfirsýn yfir lýðheilsu í hverju umdæmi fyrir sig í samanburði við landið í heild. Lýðheilsuvísam er ætlað að auðvelda heilbrigðisþjónustu og sveitarfélögum, þ.m.t. Heilsuefandi samfélögum, að greina stöðuna í eigin umdæmi, finna styrkleika og áskoranir og skilja þarfir íbúa þannig að hægt sé að vinna með markvissum hætti að því að bæta heilsu og líðan.

Hvað hefur áhrif á heilsu og líðan?

Fjölmargir þættir hafa áhrif á heilsu og líðan einstaklinga. Sumum áhrifaþáttum heilsu er ekki hægt að breyta, t.d. aldri og erfðum. Margir aðrir áhrifaþættir heilbrigðis eru hins vegar þess eðlis að hafa má áhrif á þá og stuðla þannig að bættri heilsu og vellíðan einstaklinga og minnka líkur á sjúkdómum. Má þar nefna lifnaðarhætti á borð við áfengis- og tóbaksneyslu, mataræði, hreyfingu og svefn og samskipti við fjölskyldu og vini. Þá geta lífsskilyrði eins og framboð, aðgengi og gæði menntunar, atvinnu, húsnæðis, heilbrigðis- og félagsþjónustu einnig haft mikil áhrif (Dahlgren G, Whitehead M, 1991). Með því að hafa heilsu og líðan að leiðarljósi í allri stefnumótun og aðgerðum má skapa umhverfi og aðstæður, t.d. í skólum, á vinnustöðum og í samfélögum almennt, sem stuðla að betri heilsu og vellíðan allra.

Svæðisbundinn munur á heilsu

Munur á heilsu og líðan eftir svæðum er þekktur um allan heim. Til þess að draga úr þessum mun þarf að fylgjast með mælikvörðum sem gefa hann til kynna, miðla þeim áfram og styðja þannig við forgangsriðun aðgerða á vettvangi ríkis og sveitarfélaga. Hjá embætti landlæknis er unnið að heilsueflingu á heildrænan hátt í gegnum Heilsuefandi samfélag, Heilsuefandi leik-, grunn- og framhaldsskóla og Heilsuefandi vinnustaði. Áhersla er lögð á að skapa aðstæður sem

Suðurland

Hér eru dæmi um lýðheilsuvísa þar sem tölur fyrir Suðurland eru frábrugðnar tölum fyrir landið í heild.

- Streita fullorðinna minni
- Gosdrykkjaneysla fullorðinna undir landsmeðaltali
- Færri á biðlista eftir hjúkrunarrými
- Hlutfall öryrkja yfir landsmeðaltali
- Fylltar fullorðinstennur hjá 13 ára yfir landsmeðaltali
- Fjöldi fólks í sóttkví vegna COVID-19 yfir landsmeðaltali

stuðla að heilsu og vellíðan allra. Á grundvelli svæðisbundinna lýðheilsuvísa og Heilsuefandi samfélags geta sveitarfélög, heilbrigðisþjónusta og aðrir hagsmunaaðilar unnið markvisst saman að því að bæta heilsu og líðan allra íbúa.

Val á lýðheilsuvísam

Við val á lýðheilsuvísam er sjónum beint að þeim áhrifaþáttum heilsu og líðanar sem fela í sér tækifæri til heilsueflingar og forvarna. Einnig er leitast við að velja þá þætti í sjúkdómabyrði sem mikilvægt er að heilbrigðisþjónusta hvers umdæmis geri sér grein fyrir og bregðist við eftir föngum. Mikilvægar stefnur og aðgerðaáætlanir sem snerta lýðheilsu eru hafðar til hliðsjónar. Þar má nefna heilbrigðis- stefnu til ársins 2030, stefnu um lýðheilsu og aðgerðir sem stuðla að Heilsuefandi samfélagi frá 2016, stefnu Evrópu- deildar Alþjóðaheilbrigðismálastofnunarinnar um heilsu kvenna frá 2016, aðgerðaráætlun Alþjóðaheilbrigðismála- stofnunarinnar vegna langvinnra sjúkdóma frá 2013, árlegar starfsáætlanir embættis landlæknis og heimsmarkmið Sam- einuðu þjóðanna.

Gögn

Margvísleg gögn liggja til grundvallar útreikningum lýðheilsuvísa. Notuð eru gögn úr heilbrigðisskrám og könnunum landlæknis, úr könnunum Rannsóknna og grein- inga, frá Hagstofu Íslands, Menntamálastofnun, Trygginga- stofnun ríkisins og Sjúkratryggingum Íslands. Birtar eru upplýsingar úr gögnum sem nýjust eru hverju sinni. Nokkrir vísar eru aðgengilegir í gagnvirku [mælaborði lýðheilsu](#).

- Heilbrigðisumdæmið er marktækt frábrugðið landinu öllu
- Heilbrigðisumdæmið er ekki marktækt frábrugðið landinu öllu
- Ekki er prófað fyrir marktækni
- | Landið allt
- Dreifing heilbrigðisumdæmanna sjö

Lýðheilsuvísir		Ár	Umdæmi	Ísland	Eining	Suðurland
Samfélög	1 Íbúafjöldi	2019	30.284	360.563		
	2 Íbúafjöldi (fjölgun/fækkun)	2015-19	13,2	9,0	%	
	3 Kynjahlutfall	2019	1,08	1,05	kk/kvk	
	4 Fæðingar < 20 ára	2015-19	6,7	6,1	Á 1.000	
	5 Lesskilningur (9. b.)	2019	81,8	81,1	%	
	6 Háskólamenntaðir	2019	27,1	42,0	%	
	7 Öryrkjar	2019	10,3	9,0	%	
	8 Eiga erfitt með að ná endum saman	2019	15,4	15,6	%	
Lífnaðarhættir og líðan	9 Hamingja fullorðinna	2019	64,3	60,7	%	
	10 Einmanaleiki fullorðinna	2019	10,6	10,3	%	
	11 Langar að hætta í skóla (5.-7. b.)	2019	17,0	14,1	%	
	12 Stuttur svefn fullorðinna	2019	25,1	26,6	%	
	13 Stuttur svefn (8.-10. b.)	2020	44,9	43,1	%	
	14 Streita fullorðinna	2019	20,2	25,8	%	
	15 Engin röskleg hreyfing, fullorðnir	2019	10,3	11,3	%	
	16 Hreyfing skv. ráðleggingum (5.-7. b.)	2019	13,2	14,0	%	
	17 Þátttaka í skipulögðu íþróttastarfi (5.-7. b.)	2019	64,6	66,3	%	
	18 Grænmetis- og ávaxtaneysla fullorðinna	2019	9,7	10,6	%	
	19 Gosdrykkjaneysla fullorðinna	2019	18,2	21,3	%	
	20 Gosdrykkjaneysla (5.-7. b.)	2019	20,1	19,3	%	
	21 Ofbeldi í skóla, drengir (5.-7. b.)	2019	26,2	28,6	%	
	22 Áhættudrykkja fullorðinna	2019	21,9	23,7	%	
Heilsa og sjúkdómar	23 Ölvunardrykkja (10. b.)	2020	6,5	6,5	%	
	24 Reykingar fullorðinna	2019	8,6	8,2	%	
	25 Rafrettunotkun (10. b.)	2020	14,3	12,8	%	
	26 Tóbaksnotkun í vör, fullorðnir	2019	5,3	7,3	%	
	27 Þunglyndislyfjanotkun	2019	143,1	142,0	DPD	
	28 Slævandi lyf og svefnlyf	2019	58,3	59,8	DPD	
	29 Kransæða aðgerðir	2015-19	171,4	162,9	Á 100.000	
	30 Langv. lungnateppa, sjúkráhuslegur	2015-19	155,7	175,1	Á 100.000	
	31 Ótíma bær dauðsföll v/ langv. sjúkdóma	2015-19	8,4	8,3	Líkur (%)	
	32 Sýklalyfja ávísanir < 5 ára	2019	833,1	910,9	Á 1.000	
	33 COVID-19 greiningar	2020	530,4	484,3	Á 100.000	
	34 Sóttkví vegna COVID-19	2020	6.897,9	5.458,1	Á 100.000	
	35 Skimun fyrir leghálskrabbameini	2019	64,1	66,7	%	
	36 Skimun fyrir brjóstakrabbameini	2019	62,2	60,6	%	
37 Fylltar fullorðinstennur, 13 ára	2019	1,9	1,6	Fjöldi		
38 Liðskiptaaðgerðir á mjóðm	2015-19	215,2	197,8	Á 100.000		
39 Liðskiptaaðgerðir á hné	2015-19	213,0	188,3	Á 100.000		
40 Almenn hjúkrunarrými	2019	60,2	58,5	Á 1.000		
41 Biðlisti eftir hjúkrunarrými, ≥ 67 ára	2019	4,3	8,2	Á 1.000		
42 Fjöllýfjanotkun, ≥ 75 ára	2019	53,5	56,1	%		
43 Heilsugæsluheimsóknir	2019	2,8	2,8	Á íbúa		
44 Sérfræðingsheimsóknir	2019	1,0	1,4	Á íbúa		

Skýringar

1. Hagst. 2. Hagst. 3. Hagst. 4. Fs. Fæðingar/1.000 kvk 15-19 ára. Aldursst. 5. Mms. Lágmarkshæfni í lesskilningi í samræmdu könnunarprófi. 6. Hagst. 25-74 ára. 7. TR. 75% örorkumat eða endurhæfingarmat, 18-66 ára. 8. Vöktun. Frekar/mjög erfitt. 9. Vöktun. Svára 8-10 á hamingjuvarða (1-10). 10. Vöktun. Finna oft/mjög oft fyrir einmanaleika. 11. R&G. Oft/alltaf. 12. Vöktun. ≤ 6 kist/nóttu. 13. R&G. ≤ 7 kist/nóttu. 14. Vöktun. Finna oft/mjög oft fyrir mikilli streitu. 15. Vöktun. Hreyfing <15 mín/viku. 16. R&G. ≥60 mín./dag, 7 daga vikunnar. 17. R&G. Æfa íþróttir ≥ 3x í viku. 18. Vöktun. Borða grænmeti og ávexti ≥ 5x/dag. 19. Vöktun. Sykraðir og/eða sykurlausir ≥ daglega. 20. R&G. ≥ daglega. 21 R&G. Beitt(ur) ofbeldi í skóla ≥ 1x sl. vetur. 22. Vöktun. AUDIT-C samreikningur eftir kyni. 23. R&G. ≥ 1x sl. mán. 24. Vöktun. Daglega. 25. R&G. ≥ 1x sl. mán. 26. Vöktun. ≤ daglega. 27. Lgg. ATC: N06A. Aldursst. 28. Lgg. ATC: N05C. Aldursst. 29. Vsh. NCSP: FNC, FND, FNE, FNG02, FNG05. ≥ 15 ára. Aldursst. 30. Vsh. ICD-10: J40-J44.9, J47 (ekki Asmí). ≥ 15 ára. Aldursst. 31. Dms. ICD-10: I00-I99, C00-C97, E10-E14, J30-J98. 30-69 ára. 32. Lgg. ATC: J01. Aldursst. 33. Sss. ICD-10: U07.1. Snomed: 840533007. Aldursst. 34. Srs. Aldurst. 35. LKÍ. Uppsöfnuð 3,5 ára mæting 23-65 ára. 36. LKÍ. Uppsöfnuð 2ja ára mæting 40-69 ára. 37. SÍ. 38. Vsh. NCSP: NFB, NFC. Aldursst. 39. Vsh. NCSP: NGB, NGC. Aldursst. 40. Hrn. ≥ 67 ára. 41. Fhs. ≥ 67 ára. 42. Lgg. ≥5 lyf >90 daga. 43. Sh. Öll viðtöl. 44. SÍ.

Marktækt er miðuð við 95% öryggismörk (p<0,05).

Aldursstöðlun (Aldursst.) er miðuð við meðalmannfjöldann á Íslandi árið 2014. Sama staðalþýði er notað fyrir öll heilbrigðisumdæmi, konur og karla. Tíðni sem stöðluð hefur verið á þennan hátt er túlkðu sem sú tíðni sem fengist hefði ef aldursdreifing hvers heilbrigðisumdæmis væri sú sama og í staðalþýðinu (meðalmannfjöldinn á Íslandi árið 2014).

DDP: Skilgreindir dagskammtar fyrir hverja 1.000 íbúa á dag (DDD/1.000 íbúa á dag).

Gögn: Dánarminaskrá (Dms), Fæðingaskrá (Fs), Færni- og heilsumatsskrá (Fhs), Hagstofa Íslands (Hagst.), Heilbrigðisráðuneytið (HRN), Leitarstöð Krabbameinsfélags Íslands (SKRÍN) (LKÍ), Lyfjagagnarunnur (Lgg), Menntamálastofnun (Mms), Rannsóknir og greining (R&G), Samskiptaskrá heilsugæslustöðva (Sh), Sjúkratryggingar Íslands (SÍ), Smítrakingarskrá (Srs), Smítsjúkdómaskrá (Sss), Tryggingastofnun ríkisins (TR), Vistunarskrá heilbrigðisstofnana (Vsh), Vöktun á áhrifaþáttum heilbrigðis (Vöktun).